IOHANNIS DE WAL

ORATIO

DE

DETRIMENTO,

QUOD NEGLECTUM HISTORICUM IURIS NOSTRI STUDIUM

PATRIAE DISCIPLINAEQUE ADTULIT,

DICTA

DIE VIII M. FEBRUARII A. MDCCCLI,

QUUM MAGISTRATUM ACADEMICUM DEPONERET AUCTOR.

LUGD.-BAT., EX TYPOGRAPHEO J. G. LA LAU.

QUICUMQUE LITERARUM CURATIONE ILLUSTRES, DOCTRINAE LAUDE CLARI, HONORUM AC MUNERUM DIGNITATE CONSPICUI, AUT DISCIPLINARUN STUDIO ADLECTI, HOC FESTO DIE HIC ADESTIS, AUDITORES HUMANISSIMI!

Nondum dimidium praeteriit lustri, a quo die ex hoc suggestu, docendi munus auspicaturus, coram insigni auditorum frequentia verba facerem.

En iterum eundem, rectoris provinciam abdicantem, hunc in locum dicendi causa prodeuntem.

En iterum oratorem exiguae sibi in dicendo facultatis conscium graviter animo commotum, quum hanc lectissimam spectatorum virorum coronam circumspicit.

Doctoris publici officium suscepturo nulla profecto de argumento, in quo versarer, mentem subire potuit dubitatio. Est enim vetus neque improbandus oratorum Academicorum mos, qui ex cathedra solenni ritu docendi munus suscipiant, eam disciplinarum provinciam, ad quam tuendam vocati sint, ita laudibus efferre, ut splendidissimo coetui persuadeant, suam potissimum aetatem ad illud scientiae genus recte excolendum aptam esse idoneamque.

Nova quibus aucta sit ac ditata disciplina enumerare atque ostendere adminicula, singulares sui temporis opportunitates exponere, quae ipsius promoveant ac quasi provehant studium, rationem indicare unice sectandam, vim denique atque efficaciam, quam in aliis humanae scientiae partibus exerceat, abunde explicare solent.

Neque ego, AA.! hoc quod plurimi faciunt reprehendere aut vituperare ausim, quin et ipse eandem secutus sum viam, neutiquam melioribus quempiam auspiciis gravissimum docendi munus suscipere posse arbitratus, quam sententia de disciplinae amplitudine candide dicta ac copiose exposita.

Nunc vero equidem in apto satis neque ingrato disputandi argumento eligendo, diutius haesitavi. Nimirum quo copia amplior, eo difficilior optio. Multum beati mihi illi videntur, qui, ut alios ad sua studia iuvanda excitent, maiorum praedicent exempla illustria, sive universi populi, procerum imprimis, prudentiam in doctrinis promovendis pie recolentes, sive virorum de patria ac disciplina egregie meritorum laudes celebrantes, horum virtute atque ingenio haud indignas. Quod tamen dicendi genus me iudice difficilius est habendum, quam multis videatur, quum mentem bona quaevis ac pulcra facillime amplexam ita saepe capiat argumenti suavitas, ut admiratio subinde iudicio noceat.

Haec mecum reputanti et singularem respicienti gloriam, quam ICti Belgici suo merito assecuti sunt in illa, quam prae caeteris diligo, historica iuris indagatione ad elegantissimum Iuris Romani studium adhibita, quotidie manibus terebantur permulta ista nostratium de antiquo Iure Patrio scripta, in quibus, si pauca exceperis, historiae luminis affusi nec vola nec vestigium reperiri potest. Rem, AA.! eiusque causas antea coram vobis leviter tetigi: effectus vero indicare non sivit argumenti tunc expositi ratio. Quare non ab hodierna dicendi opportunitate alienum esse arbitror, hisce accuratius inquirendis enarrandisque hanc operam dare.

Vos igitur, rogo, benevolas mihi praebeatis mentes adtentasque aures dicenti *de detrimento quod neglectum historicum Iuris nostri studium patriae disciplinaeque adtulit.*

In quo argumento exponendo ipsam historiam ducem sequamur, et tum diversa Iuris nostri antiqui monumenta per singulas aetates perlustremus, tum rationem, qua in iis explicandis negotiisque forensibus tractandis versati sunt ICti.

Antiquissima illa non nisi obiter attingo, quae iura gentium Germanicarum popularia dicuntur, quamvis hodie certe a peritissimis vetustatis arbi-

tris haud immerito statui concedique videatur, magnam illorum partem in hisce ipsis regionibus vel scripto consignatam esse vel eximiam in vita civium regunda exercuisse auctoritatem.

Unum illud monendum esse arbitror, haec ipsa iura non modo, si inter se comparentur, insignem quandam arguere diversitatem, sive externam earum formam atque amplitudinem, sive ipsa legum praecepta spectemus, verum etiam in plurimis tam clare ac perspicue commune Gentium Germanicarum ingenium ostendere atque universalia multa iuris principia, quae cum populi indole arctissime cohaerebant, ut, comparatione recte instituta, parentum vitae socialis quasi imaginem referant, historiamque periodi remotissimae, e paucissimis duntaxat fontibus eruendam, egregie illustrent. Praeterea nos, Iurisprudentiae cultores, illud inprimis docent, qui factum sit, ut tanta deinceps in variis patriae regionibus sese exserere potuerit iuris diversitas, cuius difficultates exagitare quam origines indagare maluerun haud pauci. .

Accedebant hisce in scripturam iam redactis Capitularia Regum Francorum, quorum notitia ut ad omnes suo imperio subiectos pervenire posset, egregie prospexerunt Carolus Magnus, eiusque successor Ludovicus, per celebres illos Missos dominicos, „in legatione sua videntes, ut praecepta et immunitates ita observarentur, quemadmodum a Regibus essent constituta, et cunctas iniustas consuetudines noviter institutas auferrent." Ubique porro Comites aliique nobiles, iudicium habentes, si non iudicassent secundum Provinciarum consuetudinem, honoribus privabantur muletaque satis gravi afficiebantur. Litigantes vero, si causam iudicatam repetere praesumsissent in mallo, ibique testibus convicti essent, aut quindecim solidos componere, aut totidem plagas accipere debebant a Scabinis, qui causam prius iudicassent. Sic imperio stabilitatem, ecclésiae salutem, iustitiae vim ac robur, populo quietem vindicare studuerunt Principes.

Mox autem ex neglecto historico iuris studio calamitatem perpessi sunt omnes, qui hisce Capitularibus obsequium praestare tenebantur. Scilicet postquam Ansegisus et Caroli et Ludovici collegisset constitutiones, iisque deinde alia decreta addidisset, medio saeculo nono alteram Capitularium collectionem conficere instituit Benedictus Levita, qui, ut clericorum potestati in re publica tuenda inserviret, mirabili sane audacia, operi intexuit Regi-

busque obtrusit quam plurima excerpta, in legum formam redacta, petita e Sacra Scriptura, Breviario Alariciano, Iuliani Novellis, Augustini, Ambrosii, et Isidori scriptis, Rufini, Cassiodori et Bedae historiarum libris, Bonifacii epistolis ac statutis, tandem Iuris Canonici fontibus, aliisque bene multis auctoribus. Videtis, AA., quanta esse debuerit illorum temporum ignorantia, quandoquidem nemo ex tot vetustatis Germanicae testibus vel odoratus sit impostoris protervitatem: imo decies repetita placuit superioribus saeculis supposititiae collectionis editio, donec paucis abhinc annis nefariam fraudem luculenter exposuerit Knustius, vir sagacissimus et historiae profanae simul atque ecclesiasticae eximie peritus. Sic, uti ad ecclesiam turbandam Pseudo-Isidoriana collectione, ita ad Iuris publici privatique normas subvertendas aequalium ignorantia turpissime abusus est astutus veterator.

Paulatim vero periit et Legum popularium et Capitularium auctoritas post divulsum ingens istud Francorum imperium et adauctam insigniter cleri potestatem. Nec tamen novum sponte se exseruit ius consuetudinarium antiquis iuris principiis ad mutatam reipublicae conditionem accommodatis, cuius tunc demum vis propria cerni potuit, quum usu forensi et iudicum auctoritate certa quaedam et stabilis in iudiciis exercendis obtinuisset forma. Accedebant quidem Imperiales ex consilio statuum Imperii divulgatae constitutiones; sed hae neque multae erant, nec plerumque ad ius civile referebantur, neque universas semper spectabant Imperio Germanico subditas regiones. Miserrima interim diu mansit iuris, privati maxime, conditio, atque adeo obliterabantur pristini mores, ut incerto prorsus pede in iustitia tuenda insisterent iudices ac scabini. Quod eo processit, ut, quemadmodum ad quaestionem facti dirimendam in causis criminalibus iudicium Dei experirentur, ita quoque in difficilioribus iuris civilis capitibus ad sortem confugerent. Sic v. g., ut unum ex Witekindo, scriptore satis bono, exemplum adferam, "quum Imperante Ottone Magno, quaestio incidisset, num nepotes ex filio praemortuo, iure repraesentationis, cum patruis ad avi successionem essent admittendi, de legum varietate facta est contentio fuereque qui dicerent, quod filii filiorum non deberent computari inter filios, hereditatemque legitime cum filiis sortiri, si forte patres eorum obiissent, avis superstitibus. Rex noluit causam arbitris iudicandam com-

mitti, sed magis rem inter gladiatores decerni iussit. Vicit pars, qui filios filiorum computabant inter filios, et firmatum est, ut aequaliter cum patruis hereditatem dividerent pacto sempiterno."

Postquam vero ille, quem modo memoravi, diem supremum obiit Princeps, concidit magis magisque Imperatoria maiestas, in diesque excrevit in singulis Regionibus Comitum potentia, qui, in nostra inprimis patria, per breve temporis spatium omnem sibi arrogarunt superioritatem, quam barbare dicunt, territorialem. Huius autem haud infima pars merito habebatur legum condendarum iurisque constituendi facultas: qua tam prudenter usi sunt Comites, ut et hoc nomine devincirent sibi subditos, praesertim eos, qui oppidorum iam opibus ac mercatura florentium et iure civitatis gaudentium moderatores erant ac cives. At vestra sane, AA.! abuterer patientia, si vel leviter adumbrare tentarem cuncta illa privilegia, a Comitibus et Dioeceseos Traiectinae Episcopis singulis regionibus, tractibus, civitatibus concessa, aut diversa describerem iura municipalia, quae oppidorum magistratus, ex auctoritate sibi speciatim tributa, ad consuetudinum vetustarum amussim colligere et scripto consignare instituerunt.

Verum enim vero, ubi in scripturam redactae erant illae variorum locorum consuetudines, ita ut de earum vi atque auctoritate in vita civili et negotiis forensibus nulla amplius existere posset dubitatio, gravissimum sponte apparuit Iureconsultorum officium easdem ad singulas, quae oriebantur, causas adplicandi.

Quod initio quidem non adeo difficile esse potuit, quandoquidem nemo iuris tunc vigentis paulo prudentior nesciret, omnes eiusmodo regionum, oppidorum tractuumve minorum consuetudines nihil aliud continere nisi *iuris* cuiusdam universae genti *communis* partem, ad proprium vero civitatis emolumentum atque utilitatem accommodati; quarum auctoritas suapte natura hac nititur conditione, ut agnoscant illud commune ius, e quo, veluti varii ex eodem fonte rivuli, originem repetierint fluxerintque. Quoties igitur aut silebat specialis loci consuetudo, aut hunc modo illumve frequentiorem casum indicabat, recurrebatur ad commune illud ius, quod a patrum inde memoria a diversis maxime diversorum locorum incolis, utpote e communi stirpe oriundis, fuit usurpatum.

Videtis; AA.! quantopere errent ii, qui, quoties de iuris remotis his

saeculis in patria nostra conditione ac statu quaestionem moveant, disquisitionis fundamentum quaerant ac certam quandam basin in brevioribus illis *statutorum localium* ac *privilegiorum* collectionibus, quarum ieiunitati in iuris nodis extricandis et vita civili regunda succurrerit *ius* quoddam *subsidiarium*. Quae perversa sane sententia non nostra demum aut superiori aetate invaluisse dicenda est, sed ipso saeculo decimo quarto et decimo quinto, ubi crassa multorum, qui se litibus dirimendis controversiisque diiudicandis immiscerent, ignorantia circa illa, quae a maioribus erant tradita ac multorum saeculorum usu propagata, quamquam nativa populi indole reluctante, ad peregrinam avide confugerit doctrinam, ita ut qui simplicissimo suo cultu uti nescirent, alienis ornamentis iisque pretiosioribus se condecorari facile paterentur.

Scilicet quicumque parvas illas iurium collectiones, quas supra memoravi, adtenta mente inspexisset, statim animadvertere debebat, haud omne ius patrium consuetudinarium vel levi penicillo iis fuisse depictum: multa esse imprimis iuris privati capita, de quibus nihil omnino iis cautum compertum fuit: plurima quoque, ubi, missis generalioribus iuris principiis, certam tantummodo loci speciem respexit legis auctor. Atque hoc profecto animadverterunt singulorum locorum incolae, quorum usui nihil magis aptum videri possit quam simplicissima eiusmodi descriptio iurium, quae idonea sane ratione significaret, quatenus eorum nativa indoles, domestici mores vitaeque adminicula per plurimorum saeculorum spatium *propria* quaedam postulaverint et propagaverint *iura*, quae magis minusve a vicinorum institutis deflecterent ac discreparent: quorumque usurpatio cum *iuris communis* usu amice conspirare videretur.

Quemadmodum autem in limine collectionum quarundam, quae recentiori aetate apud nostrates legis auctoritate munitae sunt, aperte significarunt earum latores, nihil humanae memoriae confidere oportere, ita magis etiam per ea saecula, quum nulla fere exstaret iuris nostri disciplina, in excolendis generalioribus istis Iuris Germanici principiis parum feliciter versati sunt nostrates. Cunctis vero stirpis Germanicae gentibus mali remedium adtulisse dicendi sunt scriptores duorum operum celebratissimorum, Speculi Saxonici et Iuris Caesarei, utriusque forte ex antiquiore consuetudinum vetustarum descriptione repetiti. Priori opere non illa tantum

recensentur iuris instituta, quae, uti nomen indicare videtur, Saxonibus sint propria, sed universalia iuris principia, quae in septentrionali Germaniae parte sese exseruerint a Caroli Magni inde aetate, hoc volumine saeculo decimo tertio ineunte ab Epkone Repgovio (qui eius se auctorem professus est in praefationum una rythmica) distincte fuerunt tradita atque exposita.

Incredibili sane ardore hoc opus exceperunt non Saxones tantum, sed omnes paene vicinae gentes, ad Slavorum usque confinia in Oriente, ad maris Borealis oras in Occidente; nec quis facile dicat, quanta eius fuerit auctoritas in scabinorum apud nostrates iudiciis. Originem, fata variasque recensiones operis indicare non huius diei est nec loci: adtendenda vero cum maxime videtur ratio, qua in diversis regionibus hac communis Germanici Iuris descriptione usi sint incolae, qui saepius alia addere sibi propria, alia demere instituerunt, quae a suis moribus aliena existimabant. Nulla vero libri recensio a principe eius editione magis deflectit et novis accessionibus insignis est quam illa, quae debetur anonymo Belgico ICto, quaeque ante octogesimum sacculi XV annum Goudae typis descripta est. Quae ipsa editio, paucis annis post artem typographicam inventam, istud sane evincere videtur, ea aetate nondum omnem operis auctoritatem in foris nostris intercidisse, licet recentioribus saeculis in curiosorum magis, quos bibliographiae scrutatores dicimus, voluptatem pauca eius superesse videantur exemplaria, quam in commodum atque utilitatem illorum, a quibus disciplinae progressuum investigatio merito exspectatur.

Quodsi vero post renatas literas scholasque de Iure Romano et Canonico institutas in Italia, Gallia et Belgio, quas magno numero frequentarunt nobilissimi adolescentes nostrates, Iuris prudentiae studium ita excolere perrexissent iidem, ut in explicandis antiqui Iuris communis placitis iisque ad nova tempora componendis prudenti consilio essent versati, sponte exstructum fuisset Iuris Patrii aedificium, quod, sequiore aevo licet saepius sartum et novis incrementis auctum, iisdem semper innisum fuisset fundamentis, quae nec hodie evellenda forent. At non ferebat misera saeculi conditio, ut istud satis perspicerent homines, veram libertatem se cum maxime tueri, *veteris iuris principiis* constanter servatis, necquid in singulis tractibus antiquius habebatur quam illas tueri consuetudines,

quae *praeter* generaliora ista principia non tantum a maioribus erant recepta sed et partim literis consignata. Addc, immoderatam illam libertatis cupiditatem eo traxisse hominum animos ut in iis oppidis, quae mercatura opificiisque florebant, id maximum, id praeclarissimum haberetur, ut cives sibi ipsis leges darent, quae recognoscerentur quotannis. Quam novi iuris condendi potestatem haud paucas ob causas a Comitibus facile impetrasse oppidorum magistratus, unicuique notum est.

Insignis hinc in diversarum civitatium statutis orta est varietas, nec tamen initio tanta in iis capitibus, quibus *iuris privati* descriptio continebatur, quam in aliis, quae magis civitatis administrationem, securitatem publicam tuendam, delicta coercenda politiamque urbanam spectabant. Quam autem iudicandi normam sequi oportebat iudices in litibus circa civium negotia privata exortis? Arbitrariamne quandam *aequitatem?* At in plurimis ac difficilioribus iuris locis certae quaedam requiruntur regulae, quae nequaquam singulorum iudicum arbitrio permitti possunt, sine summo iustitiae detrimento. Erat insuper in multis diplomatibus medii aevi ad hunc usque diem servatis eadem fere repetita clausula: „quae hic scripto non sunt consignata, diiudicantor secundum iura, sollerti iudicio." Nihil aliud haec significat, nisi ius commune, quod tacito consensu sibi observandum sumserant cives, legitima indigens interpretatione, et religiosa utentium adplicatione in vita civili. Cuius iuris communis haud spernendam partem ipse sibi perpetuo vindicavit populus simplicissimis illis et gravissimis *paroemiis*, quae principia quaedam iuris patrii generaliora commode declarabant, omniumque memoriae inhaerebant.

Ex iis vero, quae supra diximus, AA! de ingravescente indies magis iudicantium imperitia, repetenda videtur origo instituti, quo magistratus urbis ab alterius urbis scabinis, per consultationem vel per modum appellationis et iurisdictionem prorogatam, sententiam peterent de nata difficiliori iuris quaestione: quod Goudanos a Leidensibus, Amstelaedamenses ab Harlemensibus, Delfenses a Sylvaducensibus, civitates Gelricas plurimas a Zutphaniensi tribunali, fecisse constat. Scilicet communis iuris antiqui consulti magis existimabantur ii, quibus ob maiorem civium numerum aut alia quacumque de causa plurimae dirimendae erant controversiae. Quis vero credat, genuina semper iuris nostri principia hac forensi discep-

tatione ad singulas causas esse adaptata? Quis neget, in miserrimo isto iurisprudentiae statu, multarum litium decisionem necessario peti debuisse ex statutis perverse collatis, quae aliquam inter se similitudinis speciem referrent?

Maiorem vero nostro iure civili certitudinem conciliare in votis erat Carolo Quinto, quum singulas regiones deinceps in suam redigeret potestatem. Anno tricesimo primo saeculi decimi sexti edicto iussit omnes colligi tractuum oppidorumque consuetudines. Auctores edicti promulgandi fuerunt ICti, qui Regi erant a consiliis. Neque res carebat exemplo. Nimirum idem per totum, quod praecesserat saeculum, in Francia iam cogitaverant Reges, a Carolo Septimo usque ad Ludovicum Duodecimum. At longe alia erat iuris conditio in illa Galliae parte, quae a Iure Consuetudinario nomen habebat, quam in plurimis nostrae patriae regionibus. Ibi iuris communis notionem dudum cum populo communicaverant Iureconsulti, qui, de propriis locorum moribus nihil detrahentes, varium apud diversos morem ita perscrutati fuerant, ut colligendo, comparando, deducendo, universales plurimas ex iis depromerent regulas, quae semper et ubique valerent, et generalia simul elicerent principia, quae germanam Iuris Germanici indolem referrent. Probationemne requiritis? Luculentissimum inspicite Bellomanorii librum, Bellovacensium consuetudines continentem, cuius auctor non tantum ad usum ipsius tractus pristinum, ad iudicia Claromontana, ad iura regionum vicinarum provocat, sed argumentum exponit e iure universali, non Romano, verum illo, quod omnibus in iis regionibus commune esse historica disquisitione instituta probe persentisceret.

Sed in viam redeamus, AA. et primarium Caroli Quinti consilium accuratius indagemus. Quod, si quid video, non aliud fuit, quam ut provincias Belgicas, Flandriam et Artesiam arctiori perpetuoque iuris vinculo coniungeret, et eadem opera suum confirmaret imperium. Quod tamen Imperatoris propositum non ita accipiendum videtur, ut ipsum diversis singulorum locorum consuetudinibus insidiatum esse dicamus, imo contra vel maxime ut de usu revera existente et domesticis loci rationibus nitente rite constaret et sic certior stabiliretur iuris conditio. Itaque id agebat ut in posterum nulla prorsus valeret consuetudo, quae non scriptis esset man-

data ac legitime confirmata. Edicto paucae obtemperarunt regiones, oppida pauca: repetiit idem Imperator, iterumque mox Dux Albanus. Iterum frustra. Cur tandem? Formidabantne cives, ne antiquis patriis institutis privarentur novaque ipsis iura obtruderentur invitis? At ex ipso edicto nobis quidem satis apparet Principis voluntas, ut sarta tecta manerent singularum regionum instituta, dummodo de iure reapse vigente liquido constaret, et resecaretur omnis discrepantia quae utilitate destituta nullo niteretur aequitatis principio.

Quodsi rem ex vero diiudicemus, et ipsa consulamus magistratuum in diversis patriae tractibus documenta, quae huc spectare videntur, hoc certe negari nequit, quantumcumque sit tribuendum causis politicis quae negotium differendum suaserint, in haud paucis regionibus ne doctiores quidem viros, siquidem de universo iure consuetudinario colligendo ageretur, eiusmodi mandato exsequendo fuisse idoneos. Inspicite, quaeso, consuetudinum collectiones sive tunc sive postea in scripturam redactas. Exhibentne vivam quasi imaginem iuris, quo regi solebant nostrates? An confitendum potius, etiamsi Pestelio adsentimur dicenti, rem hunc solum fructum tulisse, ut quae olim diffusae essent et solis pragmaticis notae civitatum leges non scriptae, illae eo tempore collectae innotescere omnibus possent, hoc ipsum iuris rectius constituendi operae vehementer nocuisse, et pragmaticorum tumultuariam istam sapientiam sic non aequalibus tantum sed et posteris legem scripsisse?

Sed me iam sponte delatum video ad Iurisprudentiae nostrae conditionem, qualis exstitit tempore liberae Reipublicae in singulis Provinciis foedere Traiectino coniunctis. Studium in legibus emendandis et ad novas tum civitatis tum religionis rationes accommodandis collocatum nemo sane praetervidebit, qui ingentem illam respiciat Consuetudinum reformatarum, Iurium Provincialium, Statutorum praefecturarum, Privilegiorum denique urbanorum copiam; ne de innumeris paene dicam Ordinationibus singularia quaedam specialia argumenta spectantibus. At vel sic non sublatam aut diminutam sed auctam contra et latius gliscentem agnoscatis Iurisprudentiae calamitatem, quam avitorum institutorum ignorantia et neglectum historicum Iuris Civilis studium iamdiu pepererat. „Cum enim" ita subiratus aliquando Bondamus, „novissimi Reformatores, solius Iurisprudentiae Romanae prin-

tipiis imbuti, pleraque omnia ad Iuris Romani decempedam exegerint, hinc sine dubio maxima quoque ex parte originem suam traxit contrarietas illa et diversitas iurium, quae in diversis Belgii regionibus obtinere vulgo credebatur. Hinc deploranda illa in multis iuris capitibus confusio et varietas: hinc diversae illae ICtorum opiniones: hinc tandem diversitas illa sententiarum ac decisionum, quae in tribunalibus nostris nonnumquam obtinet, cum idem Iuris caput nunc hoc, nunc alio modo saepe decisum legamus, prout iudicibus vel analogia Iuris Patrii vel Romani sequenda videretur."

Nimirum si legislatorum operam attendamus, hac aetate in cuiuscumque regionis iuribus certiori quodam fundamento superstruendis impensam, non *ieiunitatem* istam quidem de qua antea diximus, at miram animadvertimus iuris proprii cum recepto *commixtionem*, ita ut saepius haereamus dubii, utrum revera universalia iuris patrii principia describere in animo habuerint, an ea reçensere iuris capita, quae a Romano Iure, utpote multis pro communi habito, magis minusve discreparent. Eosdem porro in haud paucis ad *ius commune* provocare videmus, non tantum in iis locis quae cum Romani Iuris principiis satis cohaerere existimantur, verum et in aliis, quorum argumenta a vetustis Quiritium institutis toto coelo distant.

Ubinam igitur in legis articulis sic conceptis ad varias vitae quotidianae causas adplicandis certam iudicandi normam invenisse putemus iudicem? Confugeritne ad generaliora ista iuris Germanici placita, quibuscum arctior quaedam exstare videretur necessitudo loci, ad quem provocassent litigantes? At plurimi, ne doctioribus quidem exceptis, antiquitatis patriae tantopere erant ignari, ut, si quando ipsis persuasum foret, ex hoc cognitionis fonte nodi solutionem esse petendam, incertum vagaretur iudicium de vera huiusmodi placitorum mente et iusta eorum sententia. Quam si forte perspexerit sagacior aliquis doctiorque legum interpres, scrupulum iniicere debuit dubitatio, si in illam transiret partem quo sua se eruditio et iudicium vocarent, essetne ipsius legislatoris mentem secuturus, in aliis certe plurimis avita temere deserentis castra.

En ex ipso legum condendarum negotio post multas ambages in plerisque regionibus vel regionum partibus serius ocius ad finem perducto triplex Iuri nostro illatum damnum: primum insignis iuris diversitas: alterum

certissima proprii iuris inopia: tertium incerta in iure explicando et ad negotia privata componendo via ICtis monstrata.

Primum insignem dixi iuris *diversitatem.* Qua non intellectum velim ingentem statutorum copiam, quamvis et haec forte haud ita difficili negotio in communem civium salutum minuenda fuisset, si minor invaluisset inter singulas locorum leges iuris discrepantia. At ipsam hanc dico discrepantiam, quae nullo pacto per omnia iuris capita ex morum et vitae rationum varietate explicari potest, verum omnis fere tribuenda est legumlatorum arbitrio, qui, prout magis minusve in Iure Patrio indagando elaborassent, vel illud elegantiori ducti Iuris Civilis Romani studio spernere didicissent, maxime vero usum forensem respicientes, diversa saepissime probarunt placita; unde mira quaedam enata est iuris confusio, quoties unius civitatis cives actu solemni rebus suis prospicere vellent, quas in variis aliarum civitatium fundis possiderent. Quin et superiori saeculo ad finem vergente summum virum Keesselium nostrum, cum Theses Iuris subtilissimas ederet, ingenue fassum vidimus, se illud statim animadvertisse, fieri non posse, ut omnia, quae in universo Belgio, olim foederato, lata essent statuta, receptaeque consuetudines, in multis iuris capitibus non modo diversae, sed plane contrariae, in iustam quandam veluti harmoniam concentumque reducerentur.

Alterum porro damnum memoravi certissimam proprii iuris *paupertatem.* Scilicet uti recte dixerunt Veteres, paupertatem esse non quae pauca possidet, sed quae multa non possidet, sic nostra veteris iuris volumina, licet nonnumquam satis prolixa quin et verbosa, in plurimis saepius et illustrioribus locis nihil definiunt et cuncta utentium relinquunt iudicio. Ad subsidiaria quidem provocabatur Iura peregrina, sed optimis quibusque, etiamsi Ordinum agnoscerent in recipiendo Iure Romano prudentiam, id tamen persuasum erat, ius civile certiore indigere ordinatione. Omnes Provincias foederatas perfecta quadam copulare iuris aequalitate, uno eodemque per universam Rempublicam promulgato Codice, vix sperari poterat illo tempore, quo Summum Imperium non penes Ordines Generales sed penes Ordines cuique regioni proprios esset. Neque etiam singulis provinciarum locis sua iura adimenda erant, sed efflagitabat patriae salus iuris communis descriptionem, quae suppleret, sive paucis sive pluribus con-

iunctim regionibus, quod propriis istis iuribus definitum non esset. Hoc vidit unus ille Hugo Grotius, quem iniquius de Romanarum legum praestantia iudicasse propterea censuerunt nonnulli, quod illustrissimus auctor, qui in ipsum Ius Iustineaneum flores sparsit, germanis iuris patrii fontibus suum vindicaverit honorem. Hoc persuasum fuit Slingelandtio, quo auctore et suasore legum ferendarum operam suscepere Hollandiae Ordines. A Supremo Concilio et Curia Hollandiae ac Zelandiae petitum, ut ipsis de capitibus, quibus medela adferenda videretur, prudenti succurrerent auxilio. Rem novistis, AA.! quippe antea vobis luculenter expositam. Incerti rationis quam in iuris communis principiis eruendis sequerentur, dissentiebant. Dissensus negotium omne distulit.

Postremo contendi *incertam viam ICtis monstratam* in iure explicando et ad privata civium negotia componendo. Scilicet hi quum tantum non omnia statuta patria in locis ipsa lege non definitis iudicem ablegare viderent ad iura *communia*, *optima*, *caesarea*, *rationem*, *aequitatem*, *consuetudinem*, *praxin*, velut septemplicis clypei domini, ubique defectum sibi animadvertere videbantur atque in Pandectarum et Codicis libros ruere solebant, ut disiecta Romanae Themidos membra ut pannum purpureum patriis adsuerent legibus. Neque eas tantum sequendas existimarunt regulas, quae, ab ipsis ICtis Romanis expositae, genuinam Iuris naturam egregie declarant, sed ad ineptas pragmaticorum decisiones ita delabebantur ut sententiae partem aliquam, quae in occurrentem fortuito casum quadrare videretur, nullo plane iudicio ex responsi reive iudicatae contextu avellerent, suique consilii rationibus turpiter apponerent.

Quam civitatis labem nonnulli probe cernentes, indignatione commoti eo progressi sunt audaciae atque iniustitiae, ut universam hanc calamitatem uni tribuerint Iuri Romano. Quasi vero egregio artis subsidio hoc in vitium verti debuerit, quod ipso uti nescirent homunciones, nec disciplinam ex ipsis fontibus neque artem ex perenni sapientiae flumine haurire docti.

Alii contra ICti, perversam hanc Iuris enucleandi exponendique rationem respicientes, cautelam adhibendam esse iudicarunt, et tunc demum ad Ius Romanum confugiendum esse arbitrabantur, si neque in iure Canonico satis esset iudicibus auxilii. Quos in multis graviores etiam nostro iuri adfricuisse errores, quis est qui non videat?

Aliorum tandem haec fuit sententia, in iis Iuris capitibus, quae nobis propria erant et nativa, e vicinorum legibus explicationem esse quaerendam, propter finitimarum consuetudinum affinitatem, eosdemque mores, quos diversi in regione eadem tractus sibi communes habere videantur. Quae quidem opinio etiamsi nonnumquam doctores ad rectam statutorum localium duxerit interpretationem, horum tamen sapientiam nequaquam demonstrat, quandoquidem non locorum situs et geographica terrarum descriptio iuris regulam constituat, verum multo magis germana legum principia ex genuinis ipsius fontibus sint eruenda. Summi hoc momenti videri possit in iis tractuum legibus explicandis, quae sincerius antiqui iuris indolem servaverint, Drenthinis, Transisalanicis, Gelricis, et accuratam historiae cognitionem in ICto, statutorum sententiam explicante, omnino disiderarint. Exemplumne requiritis? Vel unum illud proferam notissimum in Iure veteri Germanico pactum, quod ex more vetusto dicitur unio prolium. Ante saeculi decimi septimi initium nullum huius pacti in consuetudinibus nostris scripto mandatis exstat vestigium. Sed ecce, cum mores Gelricos vetustos in tetrarchia Ruremundana, decimo nono eius saeculi anno, describendas esse constituisset Summus regionis Imperans, institutum illud antiquitatis simplicissimae imaginem referens ita delineavit legislator, ut maximam eius in vita incolarum civili ordinanda efficaciam accurata perspicere nobis liceat. Et decennio vix elapso nova circa hoc placitum praecepta constituerunt Ordines Drenthini, causa diserte addita, quod cives in illo concipiendo non satis se conformare solerent ad *iuris* regulas. Quaesitum fuit, ad quodnam hic ius provocaverit legislator? Nonne miremur AA.! multorum ineptiam, qui ad eiusmodi institutum vere patrium Romanorum circa adoptiones praecepta traxerint? Nonne eorum similiter vituperemus sententiam, qui, quum in vicinarum regionum statutis nihil inveniretur, quod hunc iuris Drenthini locum illustraret, Ordines ad solam aequitatem provocasse arbitrarentur, in hoc praesertim argumento, ubi legitimae memorantur cautelae? Nonne agnoscendum est novo edicto nihil fuisse opus, dummodo historicum iuris cursum veramque instituti indolem probe adtendissent ac perspexissent ICti? Quid de ceteris pronuntiandum regionibus? Ubi de prolium unione pactum ad superioris usque saeculi finem haud incognitum fuisse, nunc sane res est in vulgus nota, post

gravissimas de ipso agitatas in Brabantia nostra lites. Quid de aliis bene multis addam Iuris Patrii capitibus, quae luculentius in foris nostris essent interpretati ICti, dummodo quodlibet ius ex suis propriis ac domesticis explicandum esse principiis probe animadvertissent? Quid de statutaria bonorum communione sive universali sive singulari, de iis imprimis bonis, quae aut in illam caderent vel ex illa eximenda forent? Quid de sponsalibus tam publicis quam privatis, de tabulis nuptialibus, de mariti iure in sustinenda uxoris persona in fori negotiis, de viduarum privilegiis, de iure tutelari, de mobilibus sequelam non habentibus, de iure praecipui, et succedendi ordine? In quibus regundis saepissime ita versati sunt legislatores, ut magis rem indicare, quam locum describere videantur: in quibus explicandis adeo in diversas partes abire solebant ICti, ut hi adscititia iura cum patriis in concordiam redigere se posse putarent, alii se nostrorum institutorum fundamenta perquisivisse crederent, Chassanaeo, Mynsingero aut Mevio teste producto. Non defuisse quidem fateor paucos erectioris ingenii viros, qui alacriori animo veteres Patriae codices eruendos sibi sumere haud dedignarentur: hos vero magis antiquitatis pernoscendae studio flagrasse quam iuris suo tempore vigentis, haud immerito statuere mihi videor.

Quotus autem quisque hoc verae iurisprudentiae principium ac fontem esse agnovit, recentiora ex antiquis illustrare: vetusti instituti causas ac rationes ex propria saeculi indole indagare: quantum etiam ab eo deinceps discessum sit, exquirere: quid in vicinis regionibus obtineat explorare: discrepantiae originem scrutari?

Quale tandem, AA. et quantum ex neglecta hac praeclara studii instituendi ratione detrimentum passa sit ipsa iuris disciplina ex iis, quae huc usque adtulimus, liquido vobis erit compertum. Quibus summa certe superioris saeculi media iam parte elapsa haec accessit calamitas, quod in Academica iuventutis institutione scholarum exarserit dissidium, neque ut sectarum studio vacarent discipuli satis caverint Antecessores. Floruit inprimis in hac ipsa illustri Musarum sede celebris Iuris Romani schola, cuius auctores et duces clarissimos, Gerardum Noodtium et Antonium Schultingium hoc inprimis nomine laudavit grata posteritas, quod iurisprudentiam docuerint »non ceu imbrem eodem impetu de coelo delapsum aut

veluti fungum e terra proxima nocte natum," sed firmissimis probaverint argumentis, "eam potiore sua parte non in ratiociniis vel de bono et aequo disquisitionibus ac meditationibus, verum in historica eorum, quae publice sancita vel etiam interpretando inducta sunt, cognitione consistere." Quorum vestigiis ita institerunt alii bene multi ICti, quibus iuris docendi provincia mandata fuit, ut merito nostrates historicae quae dicitur ICtorum apud Germanos scholae viam munivisse dicendi sint!

Utinam eandem regiam viam ingressi essent illi, qui Iura nobis propria explanare tentarunt! Quod in Iure Publico indagando ita instituerunt Kluitius ac Pestelius (cara nobis nomina!) ut cum illorum doctrinae fructibus si maturitatem ac suavitatem spectes nihil omnino comparari possit. At in Privato Iure illustrando a praeclarissimis hisce exemplis toto coelo aberrarunt non pauci, qui domestica prae peregrinis investiganda putantes, dum legum ac consuetudinum in patria vigentium genuinam mentem sedulo perquirerent, discipulorum simul animis id imprimis inculcandum existimarunt, ne in interpretandis Iuris subsidiis ullum quaererent Romanae sapientiae auxilium: palam declarantes, deficientibus nostrae civitatis legibus, minime confugiendum esse ad peregrinas leges alienae civitati proprias sed ad Ius Naturale externum, sive, quod idem dixerunt, ad ius omnibus civitatibus commune. Neque est ut vobis AA.! in memoriam revocem sagacissimum caeteroqnin nostrae artis doctorem, quem, nimio forte mentis ardore se abripi passum, inverecundam dixisse novimus orationem eorum, "qui Iuris cultoribus animis insinuare satagunt, leges reipublicae nostrae proprias, concinna brevitate, sed tamen argumenti ubertate conspicuas, nulla interpretatione indigere, sed usu et tempore facile addisci, dummodo peregrina ista iura Romana multo labore exhauserimus, quasi ius patrium nostrum antiquum, quod dudum obtinuit antequam vel fama Iuris Romani ad nos pervenerit, ex hoc iure peregrino postea demum infelici rerum vicissitudine in foris nostris usitato rite explicari queat:" qui, nullum agnoscens Iuris explicandi et amplificandi auxilium praeter unum Ius Naturale, Augeae quasi stabulum, tot litium sordibus refertum, sibi repurgandum sumsit, Hydram Eristicam debellaturus. En bellum indictum, litesque literariae sine iudice frequentes, non palmariis tantum doctorum scriptis, verum et tironum dissertationibus agitatae. Hi Romani

Iuris auctoritatem tueri, praestantiam veris magis quam novis argumentis defendere, nostrorum statutorum inopiam contemnere, eorum interpretationem restringere ac limitare docuerunt: illi Corporis Iuris divitias spernere, et Iuris quoddam patrii communis aedificium condere, non tamen suis propriis superstructum fundamentis, verum Iuris Naturae aedibus ita connexum, ut templum spectans tugurium facile praetervideres. Dissidiorum historiam non persequar latius: hunc tamen ex iis percepimus fructum, praestantissimos paucos ICtos et duplicem cognovisse scopulum, et subinde viam indicasse, ne iis impingant futuri Iuris cultores prudentiaeque civilis custodes.

At multorum saeculorum errores profligare res fuit multis ardua, negligentiae damna suâ reparare fortitudine nemini contigit neque in posterum continget unquam. Periit foedus Provinciarum antiquum; surrexit Respublica Batava: diversisque statutorum voluminibus unus substituendus videbatur Iuris Patrii Codex. Adsunt in praeclarissima hac concione, qui audivere canere classicum et animos videre ardentes: tollenda omnis legum varietas, unumque omnes libertatis socios iungat ius perpetuum, iis inhaerens principiis, quae vere Belgica sunt dicenda. Re ad finem nondum perducta, civitatis iterum mutatur conditio: Regia Ludovico traditur corona. Codex Napoleonticus ad nostros usus conformatur. Operis utilitatem pariter atque opportunitatem celebrarunt aequales, eiusque laudibus nil detraho: hoc unum rogo, utrum incerta pristini iuris nostri conditio, an novi praestantia laudatores excitasse dicenda sit?

Propriis hodie utimur Codicibus, quibus multa, quae patrum auctoritate ac more maiorum erant probata, iterum apud nostrates recepta sunt eorumque auctoritas recte restituta. Nec tamen defuere, qui genuinam magis ac sinceram desiderarent in Patria lege domesticorum institutorum imaginem vimque nativam. Caveamus vero ne illi praestantissimi viri, quibus difficillimum perficiendum fuit negotium, neglecti diu historici Iuris patrii studii culpam immerito sustineant. Discamus iustitiam moniti, auresque crebro personet vox summi viri, qui laboris Codicum condendorum pars magna fuit, dicentis, in emendandae Academicae institutionis opera, hoc urgendum, hoc providendum esse, ut futuris nostris ICtis Antiquum Ius Patrium penitus innotescat!

Ad alteram transeo officii partem, ex legis Academici praescripto, ad brevem enarrationem eorum, quae Universitati et laeta et tristia acciderunt.

Incipiendum, eheu, a communi patriae calamitate. Omnes adhuc moesti meminimus, quum mense Iunio tristissimus nuntius afferretur Regis filium natu minorem, Mauritium Principem, dira morte tenera aetate Parentibus ereptum. Nemo profecto in universo Neerlandiae regno bonus exstitit civis, quin gravissimam luxerit cladem Regiae domui inflictam. Vos vero, Viri Clarissimi, qui ante hos duodecim annos hoc ipso in loco oratorem audivistis eleganter dicentem de honorifica ac pia necessitudine, quae semper Academiae nostrae cum gente Arausiaca intercessit, vos sane penitus sensistis, quanta nobis esset causa moeroris. Triumviros ad Regem misit Senatus, qui ipsi communem omnium significarent luctum. Quos comiter excepit Rex, honorificis simul verbis professus quanta saepe animi voluptate illud recolat tempus, quo huius Academiae civis doctrinarum studio incumberet, atque hoc se sperare, fore ut Summo annuente Numine filio iam unico eadem haec aliquando apud nos contingat institutio.

Ex amplissimo Curatorum collegio neminem morte amisimus. Quod impense laetamur, quandoquidem nobis persuasum sit, gravissimos Proceres rei Academicae eâ consulere prudentia eoque studio, ut nihil prorsus sit, quod desiderari queat. Faxit D. O. M., ut et in posterum cuncta vobis, Viri Perillustres, prospera eveniant, neque unquam haec nostra Academia Curatoribus careat, qui vestram in disciplinis egregie tuendis constantiam imitentur.

Neque quisquam deest e Professorum ordine. Quam ego felicitatem eo magis praedicandam esse arbitror, cum nulla iam sit facultas, quae non seniorem salutet, provectae aetatis causa rude donatum. Tydemannum, Hengelium, Reinwardtium, Siegenbeekium, Mahnium, Macquelynium, et in vivis esse et quae sunt bona senectutis, iis perfrui gaudemus. Vobis, Viri Clarissimi, hunc vestrum gratulor corporis vigorem, atque id inprimis optamus, ut saepius hoc solemni die recurrente nova sit gratulandi occasio.

Non tamen desunt e nostro numero, quibus gravissimus hoc anno exstitit moeror: alius uxorem optimam, alius filiam carissimam, socerum alius praeclarum, alius sororem dilectissimam, est qui neptem luget dulcissimam, felici vix matrimonio collegae iuveni iunctam. Cara vobiscum lugemus capita, nec solatium afferre possumus homines, qui hodie sumus,

crastino forte die abimus, quibusque in negotiosa hac vitae palaestra illud unice sequendum est, ne, ubi discesserimus, frustra vixisse dicamur.

Sed privata mitto: ad publica redeo. Nemo prior menti obversari potest quam tu, Hengeli, venerande senex, patris quondam mei familiaris, Universitatis nostrae decus, Ecclesiae Christianae Antistes celeberrime! Quid tibi debeant multi, a te non solum doctrina imbuti sed ad veram Christi cognitionem atque amorem ducti, equidem eloqui non possum, etiamsi coram praesentem laudare non vererer. At professi sunt palam tui discipuli, per varias patriae regiones dispersi, qui a te discere nunquam desinunt, sive disciplinam recolant Academicam ac domesticam institutionem, sive libros tuos legant recondita sapientia refertos. Professi sunt palam, et festi diei memoriam perpetuo servabit argento perfectum atque asperum signis poculum!

Eidem aliisque plurimis collegis lubens gratularer de scriptis bene multis hoc anno editis atque orbi erudito acceptis, nisi vetaret mea in exponendis huius generis meritis imperitia. Nihil ergo de Diogene Cobetiano: nihil de Scholtenii opere Ecclesiae Reformatae principia illustrante, cuius binas eodem anno editiones elicuit legentium ardor: nihil de Hoeveni et Kaiseri scriptis omnibus notis: nihil de praeclaris lucubrationum fructibus a Verdamo aliisque publici iuris factis. Silentio tamen praeterire nefas Kistii Symbolas de nostrae Academiae primitiis et futuro vigore, quas nobis obtulit vir clarissimus, quum mense Iunio quinquagesimum quintum ab Academia condita lustrum nobiscum celebrarent et veterani et tirones, et milleni alii cuiuscumque aetatis, sexus, ordinis, undique advecti et a civibus laete excepti. Nulla unquam dies festorum illorum delebit memoriam[4], quae quantopere ornaverint commilitones nostri, mox breviter indicabo: tibi vero, Vir optime, sinceras agimus gratias pro elegantissimo munere, omnibus Universitatis nostrae gloriae bene cupientibus perquam probato.

Neque illud reticere sinit huius diei opportunitas, quadrantem illo saeculi claudi, a quo Tu, clarissime Cock, Antecessoris provinciam regundam suscipiebas, Iuris Publici Universalis studium erudite et eloquenter commendans. Macte, collega honoratissime, prospera hac tua fortuna! faxit Deus Omnipotens, ut per multos annos Academiam ornare pergas iuventutisque commodis prospicere diu tibi contingat!

Duo novi salutandi sunt Professores, in nostrum ordinem hoc anno recepti. Thorbeckii sedem vacuam te occupasse, amicissime Vissering, admodum gaudeo. Diu enim ante honorificum munus tibi oblatum totus eras in illo studiorum genere, cui excolendo nunc summa cum animi voluptate vitam impendis viresque dicas. Collegis pariter ac discipulis te humanitate et benevolentia devinxisti, illi te amant, hi te suspiciunt. Felix tibi sit arduum iter: nos vero perpetuum iunget amicitiae vinculum.

Nec minori applausu ab omnibus, quibus disciplinae curae cordique sunt, exceptum fuit Regis Augustissimi decretum, qua tibi, clarissime Dozy, historiae tradendae provincia fuit mandata. Tu praeclaris tuis scriptis Orientalium et litteras et mores et historiam ita nova illustrasti luce, ut iam tuae doctrinae fama neutiquam angustis patriae finibus contineatur, sed a te nihil exspectet orbis eruditus, nisi consummatum quid ac perpolitum. Qua vero ratione hanc doctrinae laudem in universo historiae campo late patente optime tueri queas, te non latet, accuratissimum et ingeniosum humanitatis sensim provectae indagatorem.

De Academiae instrumento non est, quod multa dicam. Pleraque eius subsidia ita sunt comparata ut usui, cui destinata sunt, satis commode inservire videantur. Inter quae sane principem locum obtinet locupletissima Bibliotheca, quae voluminum copia, tum donatorum, tum coemtorum quotidie crescit: nec minus crescere audimus eorum numerum, qui eam sedulo frequentent. Desideratur adhuc Index MSS., quae post catalogi supplementum superiori saeculo editum accesserunt: cui defectui ut brevi suppleatur summo iam studio operam impendunt clarissimi viri Geelius ac Dozy: quorum ille Codicum Graecorum ac Latinorum, hic MSS. Orientalium descriptionem mox est editurus.

Nummophylacium quoque mirifice ditatum esse et pretiosis et rarissimis incrementis, mecum communicavit praefectus, qui pro sua diligentia haec latius de more describet et in publicam convertet utilitatem.

Quid de aliis referam, quae ad Anatomen, Physicam, Chemiam, Botanicen, Agriculturam, Astronomiam pertinent? Pulcra haec omnia, non tantum ex maiorum liberalitate, sed et eorum ope atque assidua industria, qui iis sic utuntur ut alios uti doceant. Nihilne ergo expetendum superest? Hoc si quis affirmaverit, causam defenderit nemini probandam: licet non

pauci nos, qui illo fruimur instrumento, in subsidiis petendis paullo acriores existiment neque hac in re prorsus dissimiles Romanis istis Senecae aequalibus, apud quos nemo agebat de tribunatu gratias, sed querebatur continuo, quod non erat usque ad praeturam perductus. At hi sibi, nos patriae vindicamus dignitatem!

Nec satis fuit nobis, feliciter nostris uti doctrinae praesidiis; aliis quoque de rebus suis luculenter amplificatis gratulati sumus sincere. Scilicet Academiae Groninganae aedificia dudum ita erant comparata, ut Philipsius, vir clarissimus, meusque praeceptor nunquam non colendus, ante hos quatuordecim annos Rectoris munus deponens, de illorum conditione graviter conquestus sit, votaque iure merito fecerit, ut Musis ibi de integro conderetur sacrarium, si non columnarum substructionumve magnificentia, decoro saltem habitu se commendans. Ecce, ipso hoc viro summo iterum Rectore, novum consecratur Minervae templum, idque non humile aut ignobile, sed revera columnis subnixum atque ita instructum, ut civitatis liberalitas in opere perficiendo splendeat! En festa parata, coetus convocati, concilia sodalium congregata, hospites invitati. Ex senatus decreto solennibus hisce interfuerunt viri clarissimi Ianus van der Hoeven et Krieger, quibus tunc quoque arctissimum apparuit vinculum, quod omnes Patriae Academias iungit copulatque. Equidem vero et hac opportunitate illustri Universitati, cui duplici adstrictus sum nomine, publice bona ac fausta quaeque voveo, apprecor!

Iam de vobis et ad vos dicendum, iuvenes lectissimi, commilitones carissimi! Unus vestrum hoc anno in vivis esse desiit, ornatissimus Peskens, Medicinae candidatus; tabe confectus penultimo mensis Februarii die occidit, parentibus, praeceptoribus, amicis triste sui desiderium relinquens. Multi alii Universitati valedixerunt, doctorali lauro cincti studiisve Academicis ad finem perductis. Inter quos haud paucos esse scitis, qui tantam consecuti sunt doctrinae laudem, ut summis viris eorum placuerit in conscribendis dissertationibus industria. Tantus vero accessit civium numerus, ut hoc quoque nomine haec bonarum artium sedes pristinam vigoris gloriam egregie tueri dicenda sit. Sed numerum non miror et utinam rivi claudantur! Studiorum alacritatem, vitae modestiam, morum probitatem atque elegantiam specto. Quid hac ex parte valeatis, ingens vidit civium

hospitumque copia, cum ducentesimum septuagesimum quintum ab Academia condita annum solennibus celebrare festis institueretis. Multa lubens adderem de pompa splendide, opipare, eleganter ornata ac ducta, de caetero apparatu magnifice instructo, de more et habitu saeculi mira diligentia in lucem prolato, nisi probe cognovissem, ampla vobis sordere laudis praeconia, publico contentis edicto, quod non praemii nomine vobis tradi curavimus, sed probati consilii factique documentum. Festorum dierum clamorem excepit feriarum dulcissima quies: quietem instaurata vestra diligentia, praeceptoribus perquam grata. Pergite, precor, pergite, studiis ita incumbere, ut in amore nobis, qui ad vestra commoda vivimus, respondere censeamini: vestram cuncti mirentur perseverantiam in vero, bono ac pulcro persequendo: nos cuncti beatos praedicent, quos talis circumdat discipulorum corona. Praemia quidem hodie victoribus in certamine literario tradi nequeunt: at nova vobis erit et amplior certandi occasio, cum Regi placuerit Academiis rem restituere probatissimam nummosque aureos suis impensis cudi iusserit, quae palma sint vobis proponenda in honestissimo stadio. Agite, Iuvenes, vos ad palaestram ipse vocat Augustissimus Princeps! Ad victoriam contendite, quotquot patriam, Regem, disciplinas diligitis! Ita ob vestram virtutem iam exsultent parentum animi, et mox universa superbiat patria!

Hoc unum superest, ut Academiae fasces tibi tradam, clarissime Kist! Et lubenter tibi trado, quamquam gratus fateor, hoc magistratus officium mihi neutiquam fuisse molestum. Nec tamen minus difficillimum munus esse arbitror, intelligere se gerere personam civitatis, debereque eius dignitatem et decus sustinere, leges servare, iura describere, ea fidei suae commissa meminisse. Tibi vero haec omnia faciliora erunt, qui iam antea munus idem feliciter gesseris. Salve, Rector, iterumque salve, iterum Rector Magnifice! Cuncta tibi bona, fausta, laeta apprecor: te duce floreat, crescat, patriam illustret carissima nobis Academia Lugduno-Batava!

ADNOTATIONES.

Pag. 5. *Commune gentium Germanicarum ingenium.*

Cf. GAUPP, *Das alte Gesetz der Thüringer*. (Vratislav. 1834) p. 1 sqq. ZOEPFL, *Deutsche Staats- u. Rechtsgeschichte*, ed. alt. II. 1. p. 19 sqq.

Ibid. *Capitularia Regum Francorum.*

Splendissima horum editio, quam in Monumentis Germaniae historicis (Legg. I, et II. 1. p. 1—16, 540 sq. 2 p. 1—158) exhibuit PERTZIUS, vir summus, adeo omnium vota explevit; ut nihil desiderari merito affirmaveris, praeter indices prorsus necessarios. Utinam aliquando minor prodeat Capitularium editio, ipso Pertzio auctore typis mandata, atque ita comparata, ut tironum usui accommodata dici possit!

Ibid. *Per celebres illos Missos dominicos.*

Cf. cl. BONDAM, *Orat. alt.* p. 8 sq. cl. VREEDE, in *Bijdr. v. Regtsg. et Wetg.* IV. 195.

Ibid. *In legatione — auferrent.*

Vid. LUDOVICI Cap. V. a. 819, ap. PERTZ, l. l.

Ibid. *Ansegisus.*

Abbatis Fontanellensis opus optime edidit PERTZ, *Legg.* I. p. 256—320.

Ibid. *Alia decreta.*

Adpendices significo, quibus continentur capitula, „quae ideo in prosecriptis non coniunxi capitulis, quia alia ex istis quasi causa memoriae scripta fuerant, et non videntur plenum explere sensum: alia sunt geminata, cum aliis videlicet mixta capitulis."

4

Ibid. *Benedictus Levita.*

Separatum ab Ansegiso opus edidit PERTZ, l. l. II. 2, 39—117. Cf. F. H. KNUST, *de Benedicti Levitae collectione Capitularium.* Francof. ad Moen. 1836. 8. Repetitam editionem praebent *Monumenta*, l. l. II. 2, 19—38. Add. V. SAVIGNY, *G. d. R. R. im Mittelalter.* I. 279. II. 95—101, 394.

Pag. 8. *Iuris Caesarei.*

Cf. BONDAM, *Or. pr.* p. 36—38.

Pag. 9. *Universalia iuris principia.*

Quam propriam horum fontium indolem non hac demum aetate respexerunt ICti, sed iam diu cognoverunt nonnulli Iuris Germanici studii fautores. Vid. F. H. MYLIUS, *De genuino Iuris Germ. Univers. conceptu.* Lips. 1751. Id. *De Iure consuetud. Germ. medii aevi in Speculis Saxon. et Suev.* Ibid. 1756.

Ibid. *Alia addere sibi propria, alia demere.*

Praeter tres editiones Goudanas, a. 1472, 1479 et 1482, exstant Delphensis et Antverpiensis, nullo addito anno. Cf. VAN DE WALL, *Handvesten v. Dordrecht.* I. 143 not. 20. VISSER, *Naamlijst van Boeken*, p. 1, 7, 8, 10, 13, 65. BONDAM, *Orat. prior*, p. 33. Editio Leidensis a. 1505, quam hic memorat auctor, in nostra Bibliotheca Academica invenitur. Novam editionem *Speculi Saxonici Batavi* parat doct. VAN VLOTEN, ad fidem Codd. Leid. et Hagani. De subsidiis, quae sibi ad editionem huius operis paraverat BONDAMUS, vid. *Or.* l. p. 35. not. s.

Ibid. *Scholasque de Iure Romano institutas.*

Omnino adsentiendum cl. BLUNTSCHLI, dicenti: „Der Kampf zwischen den wissenschaftlichen Jüngern des Römischen Rechts und der unwissenschaftlichen Deutschen Schöffen war zu ungleich. Jenen gab gerade ihre wissenschaftliche Bildung und die Fähigkeit, Rechtsbegriffe klar dar zu stellen und durch zu führen, eine Ueberlegenheit, vor welcher die *Treue am Herkömmlichen* verstummen musste."

Pag. 10. *Origo instituti.*

Cf. ARNTZENIUS, *Instit. Iur. Civ. Belg. Proöem.* I. 12. Filii *Specimen*, p. 132 sqq. J. VAN HALL, *De Stedelijke Handvesten en Keuren in Holland en Zeeland in de dertiende en veertiende eeuw in derzelver onderling verband*, in *Nieuwe Bijdr. v. R. en W.* I. (1851) p. 577 sqq.

Pag. 12. *Cum enim — videretur.*

Cf. BONDAM, *Orat. alt.* p. 30. Vere omnino HEINECCIUS, *in Orat. de Iureconsultis semidoctis*, Francofurti ad Viadrum a. 1727 habita: „Nemo (inquit) ignorat, esse et Germanicae

originis gentibus sua instituta, suas leges ac priscas consuetudines, quibus sane non repudium miserunt maiores nostri, dum Romanas leges paullatim in scholas ipsaque fora admiserunt. Has vero negligere, has exsibilare, his Romani Pontificiique iuris pannos adsuere, et inde nescio quam hybridam effingere iurisprudentiam, *quod plerique patrum memoria factitarunt*, id non puto esse ICti ingenui, sed semidocti ac in ipsa patria hospitis: quin, ut rectius dicam, coqui alicuius Plautini, iura diversa miscentis, atque ita tamen sibi placentis ferculo tam lepido, ut in eius odorem Iovem quotidie coenare, et, si non coquat, incoenatum cubitum ire existimet."

Pag. 13. *In haud paucis ad ius commune provocare.*

Egregie hoc animadvertit PESTELIUS: „Magna pars Europae legibus aliunde adscitis utitur. Sola harum scientia informati Iuris Utriusque, quod *commune* vocant, Doctores patria iura, sivi scripta, sive in moribus posita, contemnebant, propterea quod ea non didicerant iuvenes. Atque in iudiciis in medium allata pervestigare, tamquam priscae barbariei reliquias, nolle, non pigrum et iners, non turpe civi, qui caeteros scientia se superare contendat, non religioni Iudicis contrarium, sed honestum aurei temporis compendium esse existimabant. Sub obtentu, aut non satis certa esse, aut antiquata, quae de moribus vetustis ab adversariis disputarentur, ad unam iuris peregrini, cui adsueverant, coticulam exigebant omnia, coangustabant, et, quod maxime mirum, interpretari, hoc est, diversa et saepe contraria ex diversis et contrariis explanare, haud verebantur. Rediit praecipue hoc aevo legibus moribusque gentis cuiusque honos, quem temporum ratio et nimis angusta et perversa in Academiis institutio diutissime oppresserat. Surrexerunt viri, qui in maiorum instituta eorumque causas inquirendi, et ea legitimo ordine tradendi atque connectendi laborem, certe gravissimum, haud defugerant. Documenta blattis quondam tineisque adesa evulgari pergunt." FRED. GUL. PESTELII *Orat. de fructibus, qui ex Iurisprudentia perfectiori ad populos Europaeos saec. XVIII. pervenerunt.* L. B. 1789. p. 14 sq.

Ibid. *Verum et in alias — distant.*

Rectissime BLUNTSCHLI, *die neueren Rechtschulen der Deutschen Juristen*, Zür. u. Frauenf. 1841. p. 45: „Während die formelle Herrschaft des römischen Rechts befestigt und erweitert wurde, verlor sich allmälig die Frische und Regsamkeit der früheren Bestrebungen. Die Rechtswissenschaft hatte das lebendige Recht, welcher in der Familie und in vielen anderen Instituten doch fortlebte und sich stets verjüngte, verachtend von sich gestossen, und ausschliesslich sich dem Studium eines aus dem Alterthume überliefertes Rechtes hingegeben. Zur Strafe dafür verlor sie selber an innerer Lebendigkeit, und verhärtete sich immer mehr zu gedankenloser, aber praktisch bequemer Anwendung todter Gesetze und abstracter Sätze."

Pag. 14. *Keesselium nostrum.*

Vid. *Theses Select. ad* HUG. GROT. *Introd.* in Praefat. Add. WESTENBERG, qui in Praefatione *Princip. Iur. sec. ord. Dig.*, p. ult. „Ius," adfirmat, „hodiernum, cum a Iure Romano

recedit, pro varietate et diversitate Regionum ac locorum tam mire variare, ut in universum vix certi aliquid de eo dici possit."

Pag. 16. *E vicinorum legibus.*

Cf. P. ROSCAM, *Orat. de praecipuis quae verum ICtum commendant dotibus.* T. a. R. 1787. p. 14 sq.

Pag. 18. *Eam potiore — consistere.*

Ita SCHULTING, in *Oratione de Iurisprudentia Historica.* Franeq. 1612, p. 14.

Ibid. *Discipulorum simul animis*, caet.

A. 1761 vir cl. FRED. AD. VAN DER MARCK primam edidit partem operis, cui titulus: *»Institutiones Iuris Civilis privati communis et Reipublicae Groningo-Omlandici proprii.* Ubi simul singularia iura caeterarum provinciarum Belgii Foederati, praesertim Gelrorum, Transisalanorum et Drenthinorum strictim indicantur." Docere studuit vir acutissimus, Ius Romanum neque ut ius scriptum sive promulgatum, neque ut ius non scriptum sive consuetudinarium, in foris nostris practicum habere usum: consequens esse, iurisprudentiam criticam, quam vocant, circa ius Romanum in vita nostra civili prorsus otiosam esse (§ 60 p. 81).

Ibid. *Minime confugiendum esse ad peregrinas leges alienae civitati proprias, sed ad Ius Naturale exterinum.*

Ita cl. VAN DER MARCK, l. l. § 61, p. 83. »Equidem (sic idem, ib. § 47 p. 74) communis ICtorum turba multo clamore obstrepit; apud illos enim inolevit pertinax quaedam persuasio, quasi ius Romanum in subsidium apud Belgas interque eos apud Groninganos publica auctoritate fuerit receptum. Nec etiam ego diffiteor, me diu in hac sententia haesisse, sed pace plurimorum celeberrimorumque ICtorum, re secundum principia Iuris Naturae et sanioris, ut opinor, Politices regulas altius pensitata, iamiam in ea sum haeresi, ut nullum usum Iuris Romani, scilicet mere positivi, nec etiam iuris Canonici, in foris nostris Groninganis agnoscam, nisi tantummodo, quatenus utrumque Ius, cuius doctores vulgo creamur, aliquid facit ad cognitionem historiae iuris nostri patrii."

Ibid. *Hi Romani Iuris auctoritatem tueri*, caet.

Rem evincit nobilissima IOANNIS CORNELII VAN DER HOOP *Dissert. Iurid. Inaug. de necessario Romani Iuris, et subinde quoque Canonici Iuris, in Hollandia studio.* L. B. 1763. 4. iterum edita cum HENRICI FAGEL *Diss. de origine et usu Iuris Romani in Hollandia.* Hagae Commitum, a. 1779. 8. Ipse in praefatione testatur auctor, se certiorem factum esse, »in celebri quadam Belgii Academia novum systema prolatum esse, et cum fiducia doceri, ius Romanum, quatenus positivum est, et a iure Naturae vel Gentium recedit, non tantum nullam auctoritatem in foris patriae nostrae habere, verum etiam non mereri, cum sit contrarium et infestum Belgicae libertati. Haec sententia (ita pergit) initio

mihi arridebat, tum quia nova erat (nova enim adolescentibus maxime blandiuntur), tum quod celeberrimum istius sententiae auctorem propter eius ingenium magni faciebam. Parum enim abfuit, quin queri coeperim, me tantum temporis impendisse scientiae, cuius nulla in praxi forensi utilitas esset, si vera sunt, quae a clarissimo viro traduntur." Eodem anno J. C. COPES VAN HASSELT Arnhemiae repetitam editionem curavit Dissertationis, triennio ante a filio IACOBO COPES VAN HASSELT in Academia Rheno-Traiectina defensae. Praemisit Epistolam, de Iure Naturali, casibus, qui in Iure Hodierno omissi sunt, decidendis non sufficiente, adeoque de necessitate Iuris Romani in subsidium adhibendi. Haud obscure indicat auctor, quae ipsi fuerit scribendi occasio. »Inveniuntur (inquit) nunc temporis *quidam*, *iique non infimae notae*, *Iuris consulti*, qui, licet consilio non plane novo, Iuris Romani scientiam aut nihil aut parum in foris proficere, Iusque naturale ad explanandum et supplendum Ius Patrium per se sufficere clamitant, quique, praetextu Ius Romanum positivum, sive id, quod Romanis tantum proprium fuit, a tribunalibus et iudicum subselliis excludendi, ex consulto omne ius civile Romanorum a Iudiciis et ab Academiis arcere et ad breves Gyaros in exilium mittere, templumque Romanae Themidos, *ut inde sibi immortale nomen concilient*, exurere, apud animum constituerunt." Et paullo post: »Publice affirmatum comperio, istam Iuris Romani *a Leguleiorum progenie*, qui alibi *male feriati* homines vocantur, praedicari praestantiam et necessitatem."

Eodem denique anno HENR. IO. ARNTZENIUS in Athenaeo Zutphaniensi Orationem habuit *de praecipuis Iurisprudentiae calamitatibus*, Zutph. 1763. His inter alias adnumerat Romani Iuris honorem languescentem. »Eo enim (inquit) perventum, ut *quorundam consiliis* Romana Themis plane subvertatur, ut miseram diceres Academiarum in Batavis faciem, in quibus Ius Romanum docetur et iuventuti, per immensum iuris pelagum iturae, tamquam Helice et Cynosura proponitur. At vero nullus est Romani Iuris in Batavis usus; pleraeque Reipublicae Romanae partes nostrae sunt dissimiles; Legibus Latino sermone conscriptis civitas non tenetur, quae alio sermone utitur, quaeque plura eam in rem acutius excogitantur. Miror sane hic hominum iudicium, quo tale ius amplectantur, quod isti renititur aequitati, quae ex Scholasticis philosophorum praeceptis et definitionibus hauriatur." Doctrinam MARCKIANAM ab oratore significari quisque videt.

Interim praecedente anno ad Iuris Civilis cathedram in Universitate Groningana occupandam vocatus erat DIONYS. GOD. VAN DER KEESSEL. Magna viri iuvenis eruditionis fama non minus exspectationem civibus adferebat, quam ipsa quaestionis tunc agitatae gravitas. Oratione inaugurali d. 1 m. Oct. a. 1762 disquisivit, *an capita illa Iuris Romani*, *quae in usu hodie non esse dicuntur*, *in Academiis doceri expediat*. Modeste, ut iuvenem decet, atque ex animo suam exposuit de gravissimo argumento sententiam. Nec tamen minus »vereor," inquit, »ne et in hac parte viris doctissimis displiceam, qui materiam dicendi non minus, quam ipsam orationem, suo probare calculo non poterunt. Vereor et illud maxime, ne vel arrogantiae vel pravis adfectibus tribuant, qui sinistris suspicionibus indulgent, quod tale orationis elegerim thema, *quod hoc tempore aliquatenus controversum est*." Cf. *Orat*. p. 6.

Pag. 19. *Illi Corporis Iuris divitias spernere.*

Biennio post editum VAN DER HOOPII specimen, Groningae orn. FEDDO HOVINGH conscripsit *Dissertationem politicam-juridicam, qua disquiritur: num et quatenus Prudentiae conveniat civili, in Rempublicam Groninganam jus recipere peregrinum, praesertim Romanum?* Opusculum per modum dissertationis inauguralis edi et Academiae et temporum circumstantiis minus conveniens esse existimavit promotor, cl. SCHROEDERUS. Itaque illud privatim edidit auctor, Gron. 1765. Responsum fuit ad argumenta ibi contra Iuris Romani auctoritatem allata a scriptore Epistolae, cui titulus: *Brief van een Groninger Rechtsgeleerde, over zekere Dissertatie, onlangs te Groningen uitgegeven aangaande de vrage: Of 't met de goede Staatkunde overeenkome, in de Groninger Rechtbanken vreemde, en bijzonder, de Roomsche Wetten, te gebruiken; waarin de argumenten, door den Heere Prof.* VAN DER MARCK *bijgebragt, onpartijdig onderzogt en zedig wederlegt worden.* Gron. 1765. 8. Auctori annonymo replicavit alter, sub ficto HILARII URBANI nomine latens: *Antwoord op den Brief van den naamloozen Groninger Rechtsgeleerden, over de Diss. door* Dr. FEDDO HOVINGH *onlangs te Groningen uitgegeven, waarin de eer en leer van den Heere Prof.* F. A. VAN DER MARCK *tegen de lasteringen en verkeerde verdraaijingen van dien onbekenden Schrijver verdedigd worden.* Amsterdam 1766. Aliorum MARCKII discipulorum specimina de variis Iuris Publici Privatique argumentis conscripta, singula hisce dissidiis propagandis inservire debuerunt. Nonnulla ex iis, quae melioris frugis sunt, adferre liceat testimonia, quae rem in Oratione indicatam dilucide probant. Iuris Drenthini indolem haud parum illustrarunt praestantissimi IGti WARNERUS HENRICUS ERKENSWIJK et MELCHIOR SCHUKKING: alter in *Diss. de justa interpretatione Legum Civilium Drenthiae doctrinali.* Gron. 1761; alter in *Spec. de Symbolica rerum traditione, quae in Drenthiae republica* Stokleggingе *nuncupatur.* Gron. 1764. Ex prioris sententia „Ius Romanum in patria non maiorem auctoritatem habet, quam celeri Iuris Naturalis scriptores, cum in iis non, ut Ius Romanum, mere positivum, sed tamquam Ius in ipsa civitatum natura fundatum, et proinde naturale sive commune, non tantum apud Drenthinos, sed et omnes alias Gentes obtineat." Diss. p. 9. Caeterum haec ipsa Dissertatio, magna cum diligentia et iudicii insigni acumine concinnata, hodie rarior facta est.

Alterius speciminis auctor traditionis symbolicae, cui nomen *Stockleggingе*, originem et historiam ex Iuris Germanici principiis satis accurate disquisivit. Thesibus adiectis hanc adposuit: „Usum Iuris Romani grammaticum, historicum, immo et politicum, qua doctrinalem, agnoscimus, sed usum eiusdem forensem legalem in Drenthia negamus." Hanc in detrimentum salutis Academiae tendere censuit cl. CHEVALIER, eo tempore Academiae Groninganae Rector Magnificus: reiiciendi mandato obtemperavit candidatus, sed, promotionis ritu peracto, opusculo *Monitum* adiunxit, qua causam defendere conatus est. Provocavit ad alias Theses, antea non improbatas, nec tamen minus in eadem quaestione eandem sententiam tuitas.

Adcuratiorem hanc dissensionum in scholis agitatarum disquisitionem in ipsa institutionis publicae apud nostrates historia eruenda haud infimum occupare locum, equidem neutiquam

diffiteor, nec tamen est, cur his late describendis hac opportunitate indulgeam. Adtendi in primis merentur Dissertationes e schola Marckiana per illud quinquennium editae sequentes: BERN. HEN. KNOCK, *Diss. exhibens nonnullas Iuris Romani et Groningani differentias.* Gron. 1761. EIB. WILH. UCHTMAN, *de Legibus.* Gron. 1761. LUC. VENHUIZEN, *de mutuis Parentum Liberorumque obligationibus, atque iuribus, ex statu illorum naturali et civili oriundis.* Gron. 1762, inpr. p. 35 sq. WILH. ENTRUP, *de Iure succedendi in bona defunctorum, ex eorundem expressa vel praesumta voluntate derivando.* Gron. 1762, inprimis p. 47 sq. de pactis successoriis. HILLEBR. JAC. WICHERS, *de Republica bene constituenda et constituta prudenter regenda.* Gron. 1762, ubi in Th. 13 et 14 legimus: »In Republica Groningana Ius consuetudinarium sive non scriptum dari negamus. Otiosa proinde est quaestio, num Ius Romanum apud Groninganos per vim iuris consuetudinarii sive non scripti valeat." JAC. TJARDA VAN STARKENBORGH, *de consonantia Iuris Groninganorum civilis cum Iure Naturali in contractu emtionis et venditionis.* Gron. 1763. SCAT. GOCKINGA, *de Assecurationis contractu a Romanorum foenore nautico longe diverso.* Gron. 1764.

Ibid. *Dissidiorum historiam.*

Huc pertinent, praeter illa, quae supra memoravi, sequentia scripta: W. SCHORER, *Vertoog over de ongerijmdheid van het samenstel onzer hedendaagsche Regtsgeleerdheid en Praktijk.* Middelburg en Amst. 1777. *De eer der Hollandsche Natie en van hare Wetgevers, Rechters en Rechtsgeleerden tegen het Vertoog verdedigd, door eenen Jongen Practizijn* (VITRINGA). 's Grav. 1777. W. SCHORER, *de Jonge Praktizijn ontmaskerd.* Middelb. en Amst. 1777. (VITRINGA), *de valschelyk ontmaskerde Jonge Practizijn in zijne ware gedaante en beweegredenen nader ontdekt.* 's Hage 1777. *De Jonge Practizijn door eenen Beminnaar der Waarheid beoordeelt.* Utr. 1778. (L. P. VAN DE SPIEGEL) *Gedachten over het samenstel onzer hedendaagsche burgerlijke Regtsgeleerdheid.* Goes 1777. Plura, quae quaestionis historiam illustrant, leguntur in opere: *De Regtsgeleerde. In spectatoriale vertogen.* Amst. 1770. 6 vol.

Ibid. *Operis utilitatem pariter atque opportunitatem celebrarunt aequales.*

Cf. ALB. JAC. DUYMAER VAN TWIST *Oratio de iis, ad quae Codicis Napoleontici Hollandi doctor, ad saluberrimum Regis, hunc perferentis, consilium sua docendi ratione adiuvandum imprimis attendat.* Gron. 1809, ubi inter alia, p. 5: »Cum per hunc ipsum Codicem introductum gravissima quaedam, quibus Iurisprudentia nostra antea laborabat, incommoda vitiaque sublata, iurisque Hollandi *communis* certi et proprii fundamenta posita sint; cumque praeterea generaliter atque universe egregia legum iste Codex contineat, per se quidem Augustissimi Regis nostri hunc perferentis consilium laudandum, et ab omnibus, quibus civium nostrorum salus curae cordique est, eo enitendum, ut, quacumque demum possint, ratione consilium istud adiuvent." Add. DAV. SAM. BOAS, *Diss. de mutuo inter historiam Patriae et Jus Patrium necessitudine atque hinc etiam perspicua opportunitate novi Codicis.* L. B. 1809. Paucis vero annis praeterlapsis ipsius Codicis defectus probe discer-

nere didicerunt nostrates. Vid. *Briefwisseling van eenige Regtsgeleerden over de aanstaande Nederlandsche Wetgeving*, p. 34 sqq.

Ibid. *Nec tamen defuere — nativam.*

„Ik wenschte dat althans opgemerkt en onderzocht werd de echt *nationale* stoffe van burgerlijke Wetgeving, welke van overoude zeden, of bedaarde wijsheid en schrander beleid onzer voorvaderen afkomstig, sedert lange jaren, en veelal sedert eeuwen, onder ons als wet geëerbiedigd, en hoezeer uiteen verspreid, echter gemakkelijk en algemeen toegankelijk is. Namelijk de menigte van onze Vaderlandsche Lands- en Stadsregten, Costumen, Keuren." *Briefwisseling van eenige Regtsgeleerden*, p. 61.

Ibid. *Vox summi viri, qui laboris Codicum condendorum pars magna fuit.*

„De jongelieden worden in de historie van het Romeinsche Regt, van deszelfs bepalingen en de wijze van invordering tot in de geringste bijzonderheden onderrigt, *zonder de geschiedenis van ons eigen Recht te leeren.*" Ita ampl. B. W. DONKER CURTIUS in consessu Ordinum Generalium Camerae secundae, a. 1828.